

Vladimir Findak

DIJAGNOSTIKA U PODRUČJIMA EDUKACIJE, SPORTA, SPORTSKE REKREACIJE I KINEZITERAPIJE

*„Dobar kineziolog zna što treba raditi, a
odličan kineziolog zna što ne treba raditi“
(V.F.)*

1. UVOD

Vrijeme i svijet u kojem živimo, uz sve drugo, karakteriziraju i promjene. Štoviše, može se slobodno ustvrditi da su upravo promjene konstanta suvremenog društva. I ne samo to, promjenama su izloženi svi i sve pa ne zaobilaze ni sustave vrijednosti. Naprotiv, i sustavi vrijednosti mijenjanju se ne samo svakim danom sve brže, već i obuhvaćaju sve više djelatnosti, da ne kažemo sve ljudske djelatnosti.

Dakako, na hijerarhijskoj ljestvici sustava vrijednosti nije „pošteđena“ ne samo kineziologija, nego niti njezina primijenjena područja. To je, uz ostalo, razlogom što se i od kineziologije, kao supstratne znanosti, ali i od edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije, kao njezinih primijenjenih područja, očekuje odgovor ne samo na naglašeno prisutne promjene, nego i na sve agresivniju pojavu tzv. „novih modela“ u edukaciji, „polu-rješenja“ u sportu i „novih pokreta“ u sportskoj rekreaciji.

Dakako, na promjene ne treba samo reagirati, nego na njih treba i odgovoriti, kako bismo išli u korak s vremenom pa ako je moguće i malo brže! Međutim, prava opasnost prijeti od tzv. novih, a nerijetko i atraktivnih modela vježbanja, za koje je teško pretpostaviti da imaju uvijek i za sve što se nudi znanstveno pokriće!?

Držimo, da se radi o ozbiljnim pitanjima koja zahtijevaju odgovor upravo sada, dakle, na 20. ljetnoj školi kineziologa Hrvatske, na kojoj će se raspravljati o dijagnostici! Dakle o temi koja predstavlja temelj za odgovore na sva pitanja, vezana uz našu supstratnu znanosti i struku, uključujući i odgovore na prethodno naznačena pitanja.

Naime, smatramo da je najefikasniji način da se suprotstavimo neprimjerenim, a ponekad i opasnim tzv. novim modelima vježbanja te istodobno odgovorimo na sve prisutnije promjene koje nas okružuju, da ponudimo rješenja koja se temelje na postignućima kineziologijske znanosti. U tom korpusu vrijednosti dijagnostici pripada, bez obzira o kojem primijenjenom području kineziologije se radi, sasvim sigurno posebno mjesto pa i više od toga! (Findak, 2003).

To iz razloga što nema efikasnog vježbanja, ili konkretnije, osiguravanja uvjeta za njegovo provođenje bez eksplicitnog definiranja ciljeva vježbanja, izbora i distribucije sadržaja rada, volumena rada i modaliteta rada, a to pak nije moguće kvalitetno provesti bez primjerene dijagnoze stanja subjekta.

To je istodobno razlogom što je dijagnostika u području kineziologije krucijalni dio našeg znanstveno-stručnog interesa na ovogodišnjoj Školi kineziologa Hrvatske

2. KINEZIOLOŠKA PARADIGMA DIJAGNOSTIKE U EDUKACIJI, SPORTU, SPORTSKOJ REKREACIJI I KINEZITERAPIJI

U cilju, dakle, ne samo zaštite poznatih i priznatih „kinezioloških proizvoda“ nego i stalnog unapređivanja rada kineziologa, nastava, trening, rekreativno vježbanje i kineziterapijski tretman trebaju neprekidno pratiti razvoj kineziologijske znanosti, kako bi se nove spoznaje o našoj supstratnoj znanosti što učinkovitije odrazile na realnu praksu u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije. Bez toga je teško očekivati veće pomake u intenzifikaciji, optimalizaciji i humanizaciji nastavnog procesa, trenažnog procesa i procesa tjelesnog vježbanja. I obratno, stalno informiranje o znanstvenim postignućima jedan je od temeljnih uvjeta za unapređivanje prakse (Findak, Neljak, 2010).

Treba naglasiti da to nije plod kineziološke apstrakcije ili kineziološke konstrukcije, nego prvorazredno pitanje za daljnji razvoj naše struke. To se od kineziologa s pravom očekuje i traži, pogotovo ako se slažemo i definitivno složimo da se od našega stručnjaka sve manje očekuje da bude „vrhunski“ reproduktivac, a sve više da bude dobar dijagnostičar, prognozer, programer i realizator programa (Findak, 1997).

Shodno do sada izloženom osnovno pitanje kineziologije kao znanosti, pa i njezinih primijenjenih područja, jest kako unaprijediti nastavni proces, trenažni proces i proces tjelesnog vježbanja!? S tim pitanjem suočeni su svi znanstvenici, praktičari ili jednom riječju svi stručnjaci koji nastoje unaprijediti svoj rad što je pak nemoguće bez primjene adekvatne dijagnostike. Naprotiv, jedan od temeljnih uvjeta za provođenje kvalitetnog vježbanja, bez obzira o kojem području primijenjene kineziologije se radi, jest u osiguravanju primjerene dijagnoze aktualnog stanja subjekta! Štoviše, može se slobodno utvrditi da je bez uvida u aktualno stanje subjekta, dakle bez dijagnoze stanja njegova antropološkog statusa nemoguća i prognoza, ali i bilo kakav daljnji ozbiljan rad. To je iz razloga što se tek analizom udaljenosti aktualnog stanja subjekta od poželjnog modela može utvrditi što, kada i koliko treba vježbati da se ta dva stanja maksimalno približe. Dakle, osigurati tijekom nastavnog procesa, trenažnog procesa ili procesa tjelesnog vježbanja da se usporedi aktualno stanje subjekta i poželjno stanje zapravo znači osigurati odgovore ne samo o realizaciji cilja i zadaća programa

nego i efektima programa nastave tjelesne i zdravstvene kulture, sportskog treninga, programa rekreativnog vježbanja ili programa kineziterapijskog statusa (Findak, Metikoš, Mraković, Neljak, 1996).

Što se tiče primjene dijagnostičkih postupaka uz pomoć kojih se utvrđuje aktualno stanje antropometrijskih karakteristika, motoričkih sposobnosti, funkcionalnih sposobnosti subjekta, razina njihovih motoričkih znanja te stanje njihovih kognitivnih sposobnosti i konativnih dimenzija, treba utvrditi (1) da postoje ne samo različite vrste dijagnostičkih postupaka, nego i (2) da postoje razlike u njihovoj primjeni u pojedinim područjima primijenjene kineziologije. S obzirom da je dijagnostički postupak dosta složen proces, neovisno o tome o kojoj vrsti se radilo i u kojem području primijenjene kineziologije se koristi, za njegovo uspješno provođenje potrebno je voditi brigu ne samo o njegovoj dobroj pripremi, primjerenom načinu njegove realizacije, nego i o kvalitetnoj obradi dobivenih rezultata, kao i o njihovoj interpretaciji.

Složit ćemo se sasvim dovoljan razlog da se još jedanput utvrdi da bez primjerene dijagnoze aktualnog stanja antropološkog statusa djece, učenika, sportaša, rekreativnih vježbača i osoba oštećena zdravlja nema uspjeha u radu (Findak, 1997; Findak, Mraković, 1998).

Naprotiv, kao rukovoditelji nastavnog procesa, trenažnog procesa ili procesa tjelesnog vježbanja omogućit ćemo onima s kojima radimo lakše doživljavanje uspjeha ako imamo uvid u individualni profil svakog subjekta. To će nam omogućiti ne samo da utvrdimo da među njima postoje razlike, nego i u čemu su te razlike, odnosno kolike su razlike, kako bismo o njima tijekom vježbanja vodili brigu i to od početka do kraja rada (Hrabal, 1999).

I ne samo to. Rad u kojem je od samog početka poznato tko, što, zašto treba raditi, odnosno za što je tko odgovoran, omogućava stručnjaku, odnosno kineziologu da dio odgovornosti prenese na one s kojima radi. Naime, umjesto da nastavnik, trener ili voditelj rekreacije „vlada“ s učenicima, sportašima ili rekreativnim vježbačima, omogućava im da aktivno ili aktivnije sudjeluju u „saniranju“ zatečenog stanja svojega antropološkog statusa. Takav pristup stručnjaka prema radu, odnosno tako organiziran rad sasvim sigurno će pozitivno utjecati uz sve ostalo i na povećanje motivacije za postignućem kod svakog sudionika, jer će mu omogućiti da se na vlastitom iskustvu uvjeri kako se trud isplati (Mayer, 2004).

Osim toga, rezultati dijagnoze aktualnog stanja dobrodošli su i u procedurama vezanim uz planiranje, programiranje, izbori metoda rada, metodičkih organizacijskih oblika rada, doziranje opterećenja te praćenja i vrednovanja rada djece, učenika, sportaša, rekreativnih vježbača i osoba oštećena zdravlja.

Dakle, sve to kao i činjenica da kineziološka znanosti raspolaže svakim danom sa sve više informacija o komparativnim prednostima provođenja primjerene dijagnostike u svim njezinim primijenjenim područjima dovodi nas do zaključka da

bi i u narednom razdoblju trebalo dijagnostici pokloniti još veću pažnju, pogotovo ako se slažemo da je to istodobno i temeljni uvjet za osiguranje još veće kvalitete rada u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije.

Shodno tome, držimo da će trebati (1) potrebitu pažnju pokloniti preispitivanju dosadašnjih polazišta u interpretaciji dijagnoze stanja subjekta u svim područjima primijenjene kineziologije što se posebno odnosi na definiranje pojma stanja subjekta i opsega varijabli uz pomoć kojeg se procjenjuje aktualno stanje subjekta, (2) utvrditi efikasnost postojećih modela dijagnosticiranja u svakom primijenjenom području kineziologije i vidjeti što treba modificirati, a što možda radikalno mijenjati i (3) odlučiti se za takvu dijagnozu stanja subjekta koja će biti garancija za njegovu aktivniju eksploataciju u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije. Dakako, toj zadaći treba pristupiti krajnje sveobuhvatno kako se ne bi dogodilo da u slučaju postavljanja previsokih zahtjeva dođe do kineziološkog bumeranga! Naprotiv, sve to treba uraditi ne samo zbog pronalaženja novih znanstvenih spoznaja vezanih uz dijagnostiku u primijenjenim područjima kineziologije, nego i radi toga da se postojeći fundus znanstvenih spoznaja, znanja i informacija o dijagnostici puno intenzivnije transferira u svakodnevnu praksu. Uostalom, kvaliteta svakog kineziologa se očituje ili bi se trebala očitovati, uz ostalo, u njegovim kompetencijama, među kojima zapaženo mjesto pripada ili bi trebalo pripadati i dijagnostičkim kompetencijama.

3. DIJAGNOZA STANJA SUBJEKTA – TEMELJ INDIVIDUALIZACIJE

Na efikasnost nastavnog procesa, trenažnog procesa ili procesa tjelesnog vježbanja može se utjecati na različite načine, a dijagnoza aktualnog stanja subjekta sasvim sigurno predstavlja jedan od važnih i aktivnih čimbenika uspjeha u radu svakoga kineziologa. To iz razloga što se na temelju rezultata dobivenih inicijalnim provjeravanjem (koje prethodi dijagnozi aktualnog stanja subjekta), a potom i na osnovi dijagnoze aktualnog stanja antropološkog statusa svakoga subjekta, uz ostalo, omogućava:

- uvid u individualni profil svakog pojedinog subjekta,
- spoznaju da među učenicima, sportašima, rekreativnim vježbačima postoji razlika te u čemu je i kolika razlika,
- da svakoga učenika, sportaša, rekreativnog vježbača prikažemo takvim kakav je, a ne kakav mi mislimo da bi trebao biti,
- spoznaja da svaki učenik, sportaš, rekreativni vježbač može napredovati u granicama svojih mogućnosti, itd., a
- stručnjaku da „mjera“ nastavnog procesa, trenažnog procesa i procesa vježbanja bude učenik, sportaš, rekreativni vježbač,

- da rad ne provodi prema tzv. univerzalnom programu, nego prema individualnom ili diferenciranom programu (ako se radi o individualiziranom obliku rada), itd.

Naznačene, kao i brojne druge komparativne prednosti primjerenog dijagnosticiranja aktualnog stanja subjekta istodobno predstavljaju i jedan od temeljnih uvjeta individualizacije rada u svim primijenjenim područjima kineziologije. Naime, ako se pod individualizacijom rada smatra približavanje programa vježbanja individualnim obilježjima nekog subjekta za unaprijed definirane ciljeve, onda je bitno za provođenje individualizacije voditi brigu o aktualnom stanju antropološkog statusa svakog pojedinog sudionika uključenog u nastavni proces, trenažni proces, ili proces tjelesnog vježbanja. Uostalom, uz sve drugo, to omogućava da se ispuni temeljni smisao individualizacije, a koji se očituje u osiguravanju aktivnog izjednačavanja odgojno-obrazovnih mogućnosti svih koji sudjeluju u odgojno-obrazovnom procesu (čitaj, nastavnom procesu, trenažnom procesu ili procesu tjelesnog vježbanja) u skladu sa svojim autentičnim, potrebama, mogućnostima, a kada god je moguće i interesima (Beck, Beck Gerusheim, 2002).

Takav pristup radu omogućava ne samo to da se uvažavaju individualne razlike koje među učenicima u razredu, sportašima u klubu, rekreativcima u društvu za sportsku rekreaciju objektivno postoje, nego ima i veliki posredni utjecaj na njihovo emocionalno stanje. I obratno, svaki drugi pristup, a pogotovo neprimjerenog reagiranje na postojanje razlika među sudionicima nastavnog procesa, trenažnog procesa ili procesa tjelesnog vježbanja, može imati za posljedicu da kod njih izaziva zasićenost, odbojnost, zbuđenost, a ponekad i frustracije (Šapošnjikova, 1999).

Osim toga, ovakav pristup individualizaciji omogućava da se mijenja i odnos ne samo između nastavnika, trenera, voditelja sportske rekreacije i kineziterapeuta s jedne strane i učenika, sportaša i rekreativca s druge strane, nego i svakoga subjekta prema samome sebi. To sasvim konkretno znači da učenik, sportaš, rekreativni vježbač svjesnije sudjeluje u radu, da uistinu postaje subjekt, odnosno da postoji šansa da postane subjekt u radu, što će ga dovesti u situaciju da još više dođe do izražaja njegov samorad. To istodobno omogućava svakome subjektu da aktivnost postane njegova samoaktivnosti, a jedno i drugo mu omogućava da lakše i prije dođe u zonu samokontrole, uz pomoć koje se mogu kritički osvrnuti na rezultate osobnog rada, kao i na eventualne nedostatke ili propuste u radu. Dovedi pak subjekta iz zone samokontrole u zonu samoodgovornosti zapravo znači dovesti ga u poziciju samoodlučivanja o sebi i svojem vježbanju i pripremiti ga za stvaralaštvo u području svojega bavljenja. To je za provođenje kvalitetne nastave, treninga, rekreativnog vježbanja vrlo važno, jer se stvaralaštvo može razvijati samo u uvjetima u kojima individualnost svakoga subjekta može doći ili uistinu dolazi do punog izražaja (Findak, 2003).

Stvaralaštvo se ne može razvijati ili se puno teže razvija u uvjetima „strogo“ šabloniziranog ili uniformiranog nastavnog procesa, trenažnost procesa ili procesa tjelesnog vježbanja, dakle u radu u kojem su svi „jednaki“ ili u kojem je jedini kriterij „prosječnost“! Ne, naprotiv, kvalitetno vježbanje, bez obzira o kojem primijenjenom području kineziologije se radilo, mora se provoditi u uvjetima i po modelu koji je primjeren svakom subjektu (Dougs, 1999).

Dakako, uz sve drugo, takav pristup radu uopće, pa i prema dijagnostici stanja subjekta, odnosno prema individualizaciji rada, zahtjeva od nastavnika, trenera, voditelja sportske rekreacije i kineziterapeuta i drugačije metodičko modeliranje nastave, treninga, rekreativnog vježbanja ili kineziterapijskog tretmana. To, uz ostalo, znači da se novi i sve složeniji ciljevi i zadaće nastave tjelesne i zdravstvene kulture, sportskog treninga, rekreativnog vježbanja ili kineziterapijskog tretmana ne mogu realizirati isključivo „starim“ ili konvencionalnim načinom rada (Wellenreuther, 2005.). Naprotiv, u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije potrebno je još više inventivnosti i motivacije, a sve u cilju da to što se radi bude maksimalno u skladu sa stvarnim potrebama onih s kojima se radi. Nema sumnje da će tada rad biti ne samo poticajan za svakoga subjekta, nego i efikasniji, što će svakako pozitivno utjecati na njihovo formiranje spoznaja o vrijednostima onoga što rade, odnosno čime se bave. Poslije ovoga samo od sebe postavlja se pitanje: **ne leži li upravo u promjeni odnosa prema dijagnozi aktualnog stanja subjekta i njenoj ulozi u provođenju individualizacije rada u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije jedna od rezervi za još kvalitetni rad kineziologa?**

Držimo da sve upućuje na zaključak da se zapravo bogatstvo rezervi nalazi u rukama nastavnika, trenera, voditelja sportske rekreacije i kineziterapeuta. Štoviše, treba se usuglasiti da su zapravo stručnjaci glavne rezerve ne samo za još efikasnije provođenje dijagnoze aktualnog stanja subjekta, odnosno individualizacije rada u nastavnom procesu, trenažnom procesu ili procesu tjelesnog vježbanja, nego i za ukupne rezultate rada u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije (Corbin, 2002, Hardman, 2008.).

Shodno do sada istaknutom samo od sebe postavlja se i drugo pitanje, kako smanjiti ili iskorijeniti neuspjeh u radu nastavnika, trenera, voditelja sportske rekreacije ili kineziterapeuta?

Dozvoljavamo da će možda naš odgovor zvučati lakonski, ali kako boljeg nemamo, utvrdit ćemo ovo: omogućiti svakom subjektu ili sudioniku u nastavnom procesu, trenažnom procesu ili procesu tjelesnog vježbanja da postigne svoj maksimum!

Držimo, naime, da takav pristup radu ili, još konkretnije, takav rad ima pozitivne implikacije na motivaciju sudionika uključenih u nastavu, trening, rekreativno vježbanje ili kineziterapijski tretman. Štoviše, mišljenja smo da će takav rad pozitivno

utjecati i na odnose između nas kineziologa, kao voditelja procesa vježbanja (bez obzira o kojem području primijenjene kineziologije se radi, i sudionika toga procesa ili, točnije, to će omogućiti i jednima i drugima da stvaraju pozitivno iskustvo, još veće međusobno povjerenje koje je zapravo jedan od temeljnih uvjeta svakog uspješnog rada.

Dakako da bi se to ostvarilo u realnom životu, da ne kažemo i svakodnevnoj praksi u još većoj mjeri nego do sada, jedan od temeljnih uvjeta je da svaki kineziolog bude osposobljen za rješavanje svih operacija vezanih uz dijagnostiku aktualnog stanja subjekta i efikasnije provođenje individualizacije rada u svim područjima primijenjene kineziologije. Štoviše, za kvalitetan rad, odnosno još kvalitetniji rad nego do sada trebaju nam kreativni stručnjaci kineziolozi ili, još konkretnije, trebaju nam osobe pune kineziološkog erosa! I to, da ne bi bilo nesporednosti ili nejasnoća ne samo danas ili sutra, nego stalno i svima, što će reći i teoriji i praksi, i znanosti i struci, i pozivu i staležu!

4. ZAKLJUČAK

Na osnovi do sada izloženog može se, uz ostalo, zaključiti ovo: kako sada stvari stoje temeljni su uvjeti za uspješno provođenje dijagnostike u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije ispunjeni. To pored ostaloga znači da je kineziološka teorija učinila svoje, ili točnije, da je ponudila temeljna rješenja i na taj način trasirala osnovne putove koji vode k još efikasnijoj eksploataciji dijagnostike u svim područjima primijenjene kineziologije.

To, međutim ne znači da je na „potezu“ kineziološka praksa, naprotiv, na „potezu“ smo svi ili, još konkretnije, svi oni koji su odgovorni za kvalitetno ili kvalitetnije provođenje nastave tjelesne i zdravstvene kulture, sportskog treninga, rekreativnog vježbanja i kineziterapijskog tretmana.

U svemu tome uloga svakog kineziologa postaje svakog dana sve suptilnija ili, da budemo konkretniji, od svih nas se traži i s pravom očekuje da u puno većoj mjeri nego do sada budemo ne samo konzumenti postignuća supstratne znanosti, poglavito kada se radi o dijagnostici u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije, nego i protagonisti tih postignuća u svakodnevnom radu. To nije nevažno, naprotiv, pogotovo ako se slažemo i definitivno složimo da je naše postignuće jedino mjerilo kvalitete našega rada!

5. LITERATURA

1. Beck, U., Beck Gernsheim, E. (2002). Individualization. London: SAGE Publications.
2. Corbin, C. (2002). Physical activity for everyone: What every physical educator should know about promoting lifelong physical activity. *Journal of Teaching Physical Education*. 21, 128-144.
3. Dougs, R. (1999). *Programierte Instruktion und Lerntechnologie im Sportunterricht*. Munchen: Mierva.
4. Findak, V., D. Metikoš, M. Mraković B. Neljak (1996). *Primijenjena kineziologija u školstvu – NORME*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor, Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu
5. Findak, V. (1997). *Programiranje u tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi*. Zagreb: Školske novine.
6. Findak, V., M. Mraković (1998). *Primijenjena kineziologija u sportskoj rekreaciji*. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatski savez sportske rekreacije „Sport za sve“.
7. Findak, V. (2003). *Metodika tjelesne i zdravstvene kulture*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Findak, V., B. Neljak (2010). Individualizacija rada u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije. U V. Findak (ur.), *Zbornik radova 19. ljetne škole kineziologa RH „Individualizacija rada u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije*, Zagreb, 22.-26. lipnja 2010. (str. 5-12). Zagreb: Hrvatski kineziološki savez.
9. Hardmahn K. (2008). Physical education in schools: a global perspective, *Kinesiology*, 40 (1): 5-28.
10. Hrabel, V. (1999). *Pedagogickopsihologička diagnostika žaka*. Praha. SPN
11. Mayer, H. (2004). *Was ist guter Unterricht?* Berlin: Cornelsen
12. Šapošnjihova, B. J. (1999). Individualizacija i prognoza u sportu, *Fiskultura i sport*, Moskva, br. 3, str. 128-132
13. Wellenreuther, U. (2005). *Lehren und Lernen – aber wie?* Hohengehren: Schneider Verlag